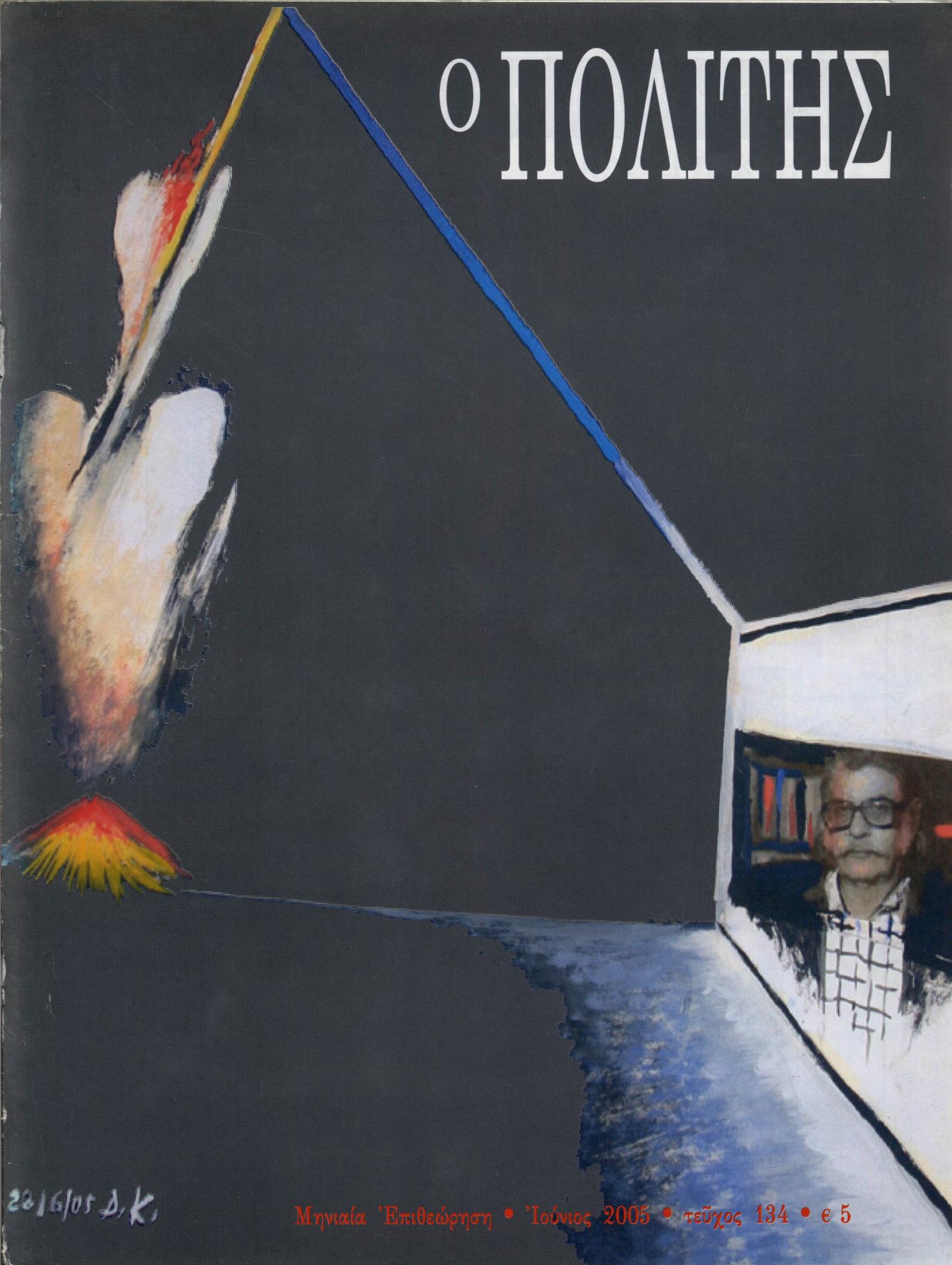

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

28/6/05 Δ.Κ.

Μηνιαία Έπιθεώρηση • Ιούνιος 2005 • τεύχος 134 • € 5

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ
Μηνιαία Ἐπιθεώρηση
'Ιούνιος 2005
τεύχος 134 • 5 €

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Ἐλλάδα
Ἐτήσια (12 τεύχη): 40 €
Ἐξαμηνιαία (6 τεύχη): 20 €
Φοιτητική (12 τεύχη): 30 €
Ὀργανισμοί, τράπεζες κλπ.: 60 €

Εύρωπη, Κύπρος
Ἐτήσια (12 τεύχη): 60 €

Άλλες χώρες
Ἐτήσια (12 τεύχη): 70 €

Τραπεζικός Λογαριασμός:
"Αγγελος Ἐλεφάντης
Ἐθνική Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος
ύποκ. 132 ἀριθ. λογαριασμοῦ
401740-48 (παρακαλοῦμε νά
ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ
καταθέτη)
η
μέ ταχυδρομική ἐπιταγή
στή διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ
Γιά τούς συνδρομητές τοῦ
ἔξωτερικοῦ:
IBAN: GR06 0110 1320 0000 1324
0174 048
SWIFT CODE (BIC): ETHNGRAA

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ
"Αγγελος Ἐλεφάντης
Ζωναρά 10, Ἀθήνα 11472
Κωδικός: 1572
τηλ. 210-6470079 &
fax: 210-6470696
e-mail: poliths@otenet.gr
Ἐκτύπωση: Δεκάλογος Ε.Π.Ε.
'Αγαθίου 3,
'Αθήνα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ποιήματα Μανόλη Ἀναγνωστάκη	5
Μανόλης Ἀναγνωστάκης, «Ἐγινα ποιητής χωρίς νά το ἐπιδιώξω»	10
"Αγγελος Ἐλεφάντης, Τό ἐπίπεδο πέφτει	12
"Αγγελος Ἐλεφάντης, Ἀπερήμωση: οἱ σύγχρονες Σαχάρες	14
Κατερίνα Λαμπρινοῦ, Οι μόνοι συνεπεῖς;	16
'Αννέζα Ριβάρη, 'Ο Ροναλντίνο καὶ ἡ «παράγκα»	18
Γιωργος Βότσης, Σέ ποιόν ἀνήκουν, ἐπιτέλους, οἱ ἀκτές;	19
"Αγγελος Ἐλεφάντης, 'Ο Πολίτης - «Πολίτης»	22
'Αριστείδης Μπαλτᾶς, 'Οδός Νίκου Μανίκα	25
'Αννι Κοέν - Σολάλ, Σάρτρ, ὑποχρεωτική ἀναφορά ἡ ἄθλιος δάσκαλος;	29
"Αγγελος Ἐλεφάντης, Δοκιμιακός λόγος καὶ διανοούμενοι	32
'Ανθή Καρρᾶ, Καταθέτοντας τή μνήμη καὶ τή συγκίνηση τῆς ἀνάμνησης...	38
"Αγγελος Ἐλεφάντης, Lexicon Ἄγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά, Ἑλληνικά. Τετράγλωσσο λεξικό ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν ὅρων	45
'Από τίς τελευταῖς ἐκδόσεις	47

Ἐξώφυλλο: Δημοσθένης Κοκκινίδης, Ἀφιέρωμα,
28/6/2005.

ΣΑΡΤΡ, ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ Ή ΑΘΛΙΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΣ;

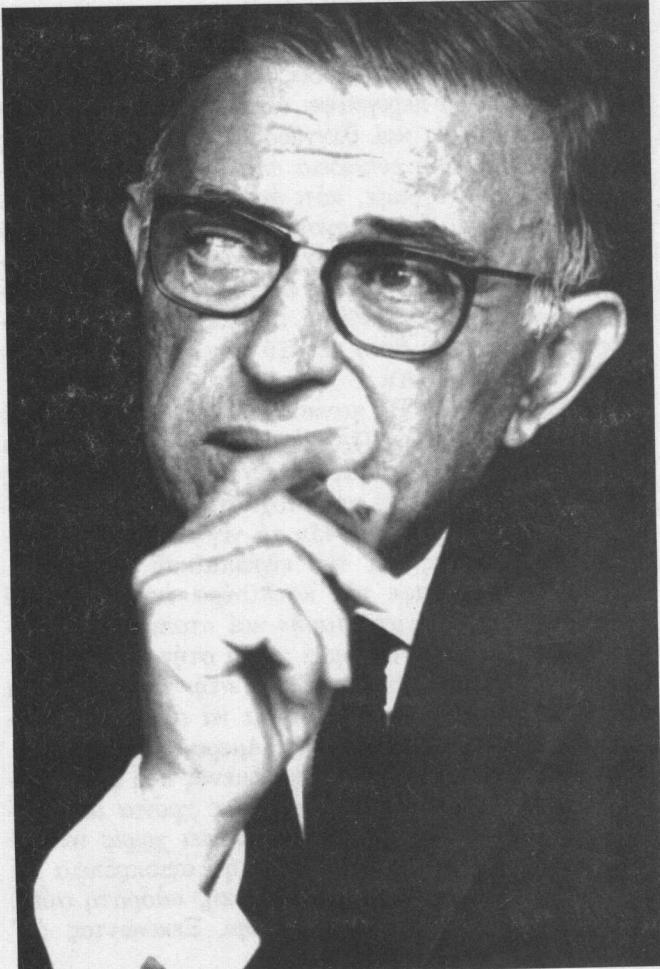
της 'Avvi Κοέν - Σολάλ

Στούς πρώτες μήνες τοῦ 2005, τήν ἐπέτειο τῶν ἑκατό χρόνων ἀπό τή γέννηση τοῦ Σάρτρ (21 Ιουνίου 1905), μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νά παρατηρήσουμε ἔνα φαινόμενο πού, μετά τό θάνατο τοῦ συγγραφέα, τό 1980, ἔγινε ἐκρηκτικό: ἡ παράδοξη διάσταση στόν τρόπο δεξιωσης τοῦ Σάρτρ ἀνάμεσα στή Γαλλία καί τόν ὑπόλοιπο κόσμο. Σέ μᾶς ἀνάθεμα, ὑποχρεωτική ἀναφορά ἀλλοῦ.

Ἡδη ἀπό τόν Ιανουάριο τοῦ 2005 (μέ σπάνιες, σχεδόν, ἔξαιρέσεις) ὁ γαλλικός Τύπος, ἀναμασοῦσε, σάν παλιός χαλασμένος δίσκος, τά ἵδια στερεότυπα (μάτς Αρόν-Σάρτρ, «πολιτικά ολισθήματα» κ.λπ.), στιγματίζοντας ἔνα Σάρτρ σάν ἄθλιο δάσκαλο, ξεπερασμένο στοχαστή, ἀκόμη καί ἀπατεώνα: ἀντίθετα, ἔρχονταν ὕμνοι ἀπό χῶρες τόσο διαφορετικές ὡσού ἡ Πορτογαλία, ἡ Ιταλία, ἡ Γερμανία, ἡ Μ. Βρετανία, τό Βέλγιο, ἡ Ισπανία, ἡ Σερβία-Μαυροβούνιο, ἡ Πολωνία, ἡ Τυνησία, οἱ ΗΠΑ, ἡ Αργεντινή, ἡ Βραζιλία, ἡ Κολομβία, ἡ Βενεζουέλα, ἡ Ιαπωνία, οἱ Αντίλλες, ἡ Κίνα, ἡ Έλβετία, πού συμφωνοῦσαν σέ ἔνα σημεῖο: σέ ὅλες αὐτές τίς χῶρες τό μήνυμα τοῦ Σάρτρ παραμένει σταθερά ἐργαλεῖο ἀναφορᾶς γιά τήν ἀνίχνευση τῆς ἐποχῆς του καί, πάνω ἀπό εἰκοσι πέντε χρόνια μετά τόν θάνατο του, τό ἔργο του προκαλεῖ ἀκόμη στούς σπουδαστές τό ἴδιο ἐνδιαφέρον.

Σέ ποιά στοιχεῖα τῆς διαδομῆς τοῦ Σάρτρ ἀναφέρονται αὐτοί οἱ ξένοι διανοούμενοι, στοιχεῖα πού φαί-

Τό παρόν κείμενο δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα *Le Monde* στίς 19/6/2005. Μετάφραση Α.Μ.

νεται ότι ξεφεύγουν άπό τήν προσοχή τῶν ἄλλων; "Οτι ό Σάρτρ, κληρονόμος τῆς μπουρζουαζίας, ηδη ἀπό τό 1925, τά χρόνια πού φοιτοῦσε ἀκόμη στήν Ecole Normale Supérieure, διαισθάνθηκε τά Ṅοια τῆς πανεπιστημιακῆς γαλλικῆς παραδόσης. Σ' αὐτό συναντοῦσε τίς κριτικές τοῦ φίλου του Πώλ Νιζάν (πού ἔγραψε τό ἔργο *Chien de garde*) καὶ ἐκεῖνες τοῦ Κλώντ Λεβί-Στρώς πού ἔξεφρασε τήν «πλήρη ἀπογοήτευσή του» μπροστά σέ μιά φιλοσοφική διδασκαλία «πού ἀποξήραινε τό πνεῦμα».

Σ' αὐτή τήν ἀποκαρδιωτική κατάσταση οἱ ξένοι ἐπισημαίνουν ότι ό Σάρτρ ἀπάντησε μέ τόν τρόπο του: ἐνδιαφέρθηκε γιά ἀναδύμενες αἰσθητικές μορφές, θεωρούμενες ως ὀλιγότερον εὐγενεῖς, ὅπως ό κινηματογράφος, καὶ ἐπίσης γιά ἄλλες κουλτούρες, θεωρούμενες ως ὀλιγότερον ἀρχαῖες, ὅπως ή ἀμερικανική. Ἐξάλλου, σύμφωνα μέ μιά στάση ἀνατρεπτικοῦ κληρονόμου πού θά σημαδέψει ὀλόκληρη τή ζωή του, ἔξαπλυσε τίς κριτικές του ἐναντίον τοῦ φιλοσοφικοῦ θεομοῦ, φτάνοντας ως τό Βερολίνο, γιά νά προσδάλει τήν ἀξίωσή του νά σκέφτεται ἐπί θεμάτων τοῦ παρόντος καὶ νά διερευνᾶ νέους δρόμους πιό σύμφωνους μέ τίς προσδοκίες του.

Ἐτσι, καθηγητής σέ λύκειο τῆς Χάρδης τή δεκαετία τοῦ 1930, θά ἐνδιαφερθεῖ γιά τό πειραματικό ἀμερικανικό μυθιστόρημα τῆς ἐποχῆς του καὶ θά ἀνακαλύψει τά ἔργα τοῦ Ντόν Πάσσος, τοῦ Φώκνερ, τοῦ Μελβίλ. Ἀργότερα θά περιγράψει αὐτή τήν περούδο ως μιά στιγμή ἀνοίγματος καὶ ἡλιγιώδους ἀναγέννησης, «ώς μιά πραγματική μή εὐκλίδεια ἐπανάσταση»: «μᾶς φάνηκε μονομάχος», ἔγραψε, «ὅτι ἀρχίζαμε νά μαθαίνουμε ἔνα πράγμα, καὶ ότι ή λογοτεχνία μας δρισκόταν στό σημεῖο νά διεῖ ἔξω ἀπό τήν παλαιά ρουτίνα. Καὶ αἴφνης, γιά ἑκατοντάδες νέους διανοούμενους, τό ἀμερικανικό μυθιστόρημα, μαζί μέ τή τξάς καὶ τόν κινηματογράφο, ἐπήρε τή θέση μεταξύ τῶν καλύτερων εἰσαγωγῶν ἀπό τίς ΗΠΑ».

Τήν ἐπαύριο τοῦ Β' παγκόσμιου πολέμου, χάρη σέ δυό του ταξίδια στίς ΗΠΑ αὐτά τά κρίσιμα χρόνια, ό Σάρτρ μπόρεσε νά παρατηρήσει τίς νέες ἰσορροπίες πού διαγράφονταν τότε καὶ στοχάστηκε ἀπό τήν ἀποψη τοῦ «Εὐρωπαίου τοῦ '45» τό γίγνεσθαι τῆς εὐρωπαϊκῆς κουλτούρας καὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Καθώς δέ περιέγραψε τήν κουλτούρα ως «στοχασμό πάνω σέ μιά κοινή κατάσταση» καὶ «τοπίο τῆς ἀκρωτηριασμένης πόλης», ως «μιά κοινή στήν Εὐρώπη ἀνθρώπινη ἀρχιτεκτονική» συνέλαβε «τήν ἀναγκαιότητα ἐπανεξοπλισμοῦ καὶ τήν ἀδυναμία νά ἀπευθυνθεῖ κανείς σέ ἄλλους ἐκτός ἀπό τούς Ἀμερικανούς».

Ἐτσι, ηδη ἀπό τό 1948, στηριζόμενος στή διαιπίστωση ότι «ό Λευκός ἐπί τρεῖς χιλιάδες χρόνια ἀπολάμβανε τό προνόμιο νά μπορεῖ νά βλέπει χωρίς νά τόν βλέπουν», προσέδωσε ὅλη τους τήν ἀξιοπρέπεια σέ ἀγνοημένες ἡπείρους ὅπως ή Ἀφρική, «ἀόρατη αὐτή, ἐκτός βολῆς, ἡπειρος φαντασιακή». Ξεκινώντας ἀπ'

αὐτή τήν ὀπτική ἀνέπτυξε μιά μεταποικιοκρατική σκέψη πού χρησίμευσε ώς σπονδυλική στήλη σέ δλα τά ἀντιποικιοκρατικά κινήματα πού τότε ἔκαναν τά πρώτα δήματα συνειδητοποίησή τους.

Ἐτσι, εἴκοσι χρόνια ἀργότερα, πρόεδρος τοῦ Δικαστηρίου Ράσσελ, μπροστά στά ἐγκλήματα τῶν ΗΠΑ στόν πόλεμο τοῦ Βιετνάμ κατέδειξε τήν ὑπαρξη ἐνός νομικοῦ κενοῦ «πού πρέπει νά πληρωθεῖ ἀλλά κανείς δέν τό πληρώνει». Ταυτόχρονα, στηριζόμενος σέ μιάν ὀνάλυση γιά τίς «δύο πηγές ἔξουσίας, τοῦ κράτους μέ τούς θεομούς του καὶ τήν πηγή τῶν λαῶν», στρατεύθηκε στό νά διαμορφωθεῖ ἔνα δικαστήριο τοῦ ὅποίου ή μόνη «νομιμότητα προέρχεται ἀπό τήν πλήρη ἀδυναμία του καὶ συνάμα ἀπό τήν οἰκουμενικότητά του».

Τήν ἴδια ἐποχή, παίρνοντας καθαρά τίς ἀποστάσεις του, θά προσθέσει: «Δέν είμαστε ὑποχρεωμένοι νά θεωροῦμε τίς ΗΠΑ ως τό κέντρο τοῦ κόσμου. Είναι ή πιό μεγάλη δύναμη τοῦ κόσμου; Τό ἀναγνωρίζω. Ἀλλά σημειώστε: Κάθε ἄλλο παρά είναι κέντρο τοῦ κόσμου. Ως Εὐρωπαῖοι ὄφειλουμε νά μή θεωροῦμε τίς ΗΠΑ κέντρο τοῦ κόσμου. Πρέπει νά δείχνουμε τό ἐνδιαφέρον μας καὶ τήν ἀλληλεγγύη μας πρός ὅλους τούς φίλους τοῦ “Τρίτου Κόσμου”, οἱ όποιοι ἀνοιξαν ἔνα δρόμο ως τά δρία τῆς ὑπαρξης καὶ τής ἐλευθερίας, καὶ οἱ όποιοι ἀποδεικνύουν κάθε μέρα ὅτι ἀκόμη καὶ ή πιό μεγάλη δύναμη τοῦ κόσμου είναι ἀνίκανη νά ἐπιβάλει τούς νόμους τής. Συνάμα οἱ ΗΠΑ είναι ή πιό εὐάλωτη δύναμη τοῦ κόσμου καὶ ὅτι ο κόσμος δέν τήν διάλεξε νά γίνει τό κέντρο βάρους. Βεβαίως, οἱ ΗΠΑ θά ἔξελιχθοῦν σιγά σιγά. Καί θά ἔξελιχθοῦν καλύτερα ἀντισταθοῦμε παρά ἀν τίς λιβανίζουμε».

Τό 1971, ὕστερα ἀπό τήν ἀπαγόρευση ἐναντίον τῶν μισοῦν ἐφημερίδων κι ὕστερα ἀπό τήν ἀποκάλυψη πολλῶν ψευμάτων, προερχομένων ἀπό παραδοσιακές πηγές πληροφόρησης ό Σάρτρ ὑπῆρξε ό πρωταγωνιστής τοῦ Πρακτορείου Τύπου *La Libération*, πού σύμφωνα μέ τίς εὐχές τοῦ Μισέλ Ροκάρ «μιά ἡταν ἔνα μικρό πρακτορεῖο ἐπαναστατικοῦ Τύπου, στραμμένο πρός τήν ἀμεση συλλογή τῶν πληροφοριῶν» καὶ τοῦ όποίου σκοπός θά ἡταν «νά δώσει τό λόγο σέ δύσους δημοσιογράφους θέλουν νά τά ποὺν δλα, στούς ἀνθρώπους πού θέλουν νά μάθουν τά πάντα καὶ βεβαίως ἀνοιχτό στόν λαό».

”**Η**δη ἀπό τό 1929, καθιέρωσε μέ τήν Σιμόν ντέ Μπαδουάρ μιά ζωή ζευγαριοῦ πού προοιωνιζόταν σύγχρονες μορφές οἰκογένειας, μορφές ἀναδιαπραγματεύσιμες: συνυπευθυνότητα, συγκινησιακή καὶ αἰσθητική, ἰσορροπία καὶ ἐντιμότητα σέ διάρκεια. Ό Σάρτρ ἐπρότεινε, λοιπόν, διστακτικές καὶ ψηλαφητές νέες μορφολογίες, τήν προώθηση σχεδίων καὶ συμμαχιῶν μέ νέους συντελεστές, είτε στήν τάξη τής καθημερινῆς ζωῆς είτε τής πνευματικῆς ζωῆς προσφέροντας στόν

Άλλον τη δυνατότητα νά συνδέεται μέ το δικό του έγχειρημα. Τόσες, έπομένως, άπόπειρες οι όποιες, όπως όλους τούς πρωτοποριακούς πειραματισμούς, τούς κηλιδώνουν δισταγμοί, άδεξιότητες, άκομη και υπερβολές – άλλα πώς μπορεί κανείς ν' άποφύγει τίς πλάνες σταν πειραματίζεται;

Ως έκ τούτου, πώς νά κατανοήσει κανείς αύτή τήν έντυπωσιακή διάσταση ώς πρός τήν άποτιμηση τοῦ σαρτρικοῦ έργου στή Γαλλία, όπου στιγματίστηκε μέ άνάθεμα, ένω ύμνεῖται στήν άλλοδαπή; Πώς νά έξηγήσει κανείς ότι, έντει 2005, είναι πιό εύκολο ένας φοιτητής νά έκπονήσει διατριβή γιά τόν Σάρτρ άπευθυνόμενος σέ ένα καθηγητή στίς Βρυξέλλες, στή Λιέγη η στή Λουσίδην παρά στή Γαλλία, όπου τρεις μόνον πανεπιστημιακοί πού είχαν κάνει διατριβή γιά τόν Σάρτρ, έχουν έκλεγει άπό τό Έθνικό Συμβούλιο τών Πανεπιστημίων σέ έδρα καθηγητή;

Σέ μιά συνέντευξη στό ράδιο Καναδᾶ τό 1976, πού άφου έμεινε γιά πολύ καιρό άνεκδοτη, τήν παρουσιάζει σήμερα τό BNF, ο Σάρτρ μᾶς παραδίδει, ίσως, ένα κλειδί γιά ν' άπαντήσουμε στά παραπάνω έρωτήματα. Σέ μιά άποστροφή τοῦ λόγου του καί σχεδόν μηχανικά, διατυπώνει τό έξης: «Ο Λούθηρος έλεγε: δόλοι οι άνθρωποι είναι προφήτες». Καί άν ο Σάρτρ, μιλώντας στό όνομα έκείνων τών προτεσταντικῶν ἀξιῶν πού τοῦ μετέδωσε ό προτεστάντης παππούς του Σάρλ Σθαϊτσέρ, μέ τή οιζοσπασικότητα μᾶς ορισμένης ήθικῆς άπαιτησης, άν έπομένως ο Σάρτρ παρέμενε μή άποδεκτός σέ μιά Γαλλία, στή μεγάλη τής πλειοψηφία καθολική και άνικανη νά έλθει άντιμέτωπη μέ τά δικά της τραύματα;

Καί πράγματι, ο Σάρτρ μέχρι δέκα χρονῶν, καθώς δέν πήγαινε σχολεῖο, κι ήταν ό μόνος μαθητής τοῦ παπποῦ του, διάσημου παιδαγωγοῦ πού είχε συνοδεύσει τόν Ζύλ Φερύ στό Dictionnaire Pédagogique (κάτι σάν βίβλος τής στοιχειώδους έκπαιδευσης στή Γαλλία, τήν έποχή πού ψηφίσθηκε ό νόμος διαχωρισμοῦ Έκπλησίας και Κράτους, τό 1905).

Κι άν ο Σάρτρ ένοχλούσε, ή αιτία δρίσκεται στό ότι, στό όνομα τών ἀξιῶν αύτῆς τής μειονότητας τών φιλελευθέρων προτεσταντῶν, μέσα στήν (προτεσταντική) μειονότητα, καθώς πάντοτε άποδεικνύότανε ίδιαιτέρως οιζοσπασικός στίς κρίσεις του, έρχομενος χωρίς άναπαυλα άντιμέτωπος σέ αύτά τά ταμπού τής γαλλικῆς συλλογικῆς μνήμης όπως ό ρατσισμός, ό δωσιλογισμός, τά βασανιστήρια, ή άποικιοκρατία – τόσα έθνικά τραύματα πού γιά πολλά χρόνια δέν είχαν άνιχτευτεί παρά μόνον άπό ξένους έρευνητές όπως ό Ρόμπερ Πάχτον (Rober Paxton) η ο Μικαέλ Μάρτους (Michaël Marrus) γιά παράδειγμα;

Προφητικός, άνατρεπτικός, στηριζόμενος στήν κοινωνία τών πολιτῶν ο Σάρτρ ένδιαφέρθηκε στό νά άναπτυξει τά προχωρημένα φυλάκια μᾶς έναλλακτικῆς κουλτούρας πού άκομη και σήμερα ίσχύει. Αύτός ο έξερευνητής τοῦ άλλοτριου παραμένει ένας όραματι-

στής πού έντόπισε «τό πορῶδες τῶν συνόρων», γιά τό όποιο μιλάει ό Κλώντ Λεβί-Στρώς. Γίνεται έτσι πρωτόρος τής διεπιστημονικότητας, γονιμοποιώντας τή γαλλική κουλτούρα μέ τίς άνεξάντλητες περιδιαβάσεις του έξω άπό τά παραδοσιακά σύνορα τής γνώσης.

Άν σήμερα ή χώρα τοῦ Βολταίρου, τοῦ Ντιντερό, τοῦ Μοντεσκιέ, τοῦ Ούγκω και τοῦ Ζολά, είναι άνικανη νά μετρήσει τή συμβολή τοῦ Σάρτρ, παραδόξως μᾶς έρχονται οι άντιλαρι και άπό τίς δυό Άμερικές, άπό δυό φιλοσόφους πολίτες, όπως ό Κόρνελ Γουέστ (Cornel West: ΗΠΑ) και ό Αντάνας Μόκους (Antanas Mockus: Κολομβία) πού άναφέρονται καθημερινά στόν Σάρτρ θεωρώντας τον σάν ήθικό μπούσουλα πού στοχάστηκε πρίν άπό άτιδηποτε άλλο τόν πολυπολιτισμικό και μετα-αποικιοκρατικό κόσμο στόν όποιο ξούμε σήμερα.

Δέν ήταν άλλωστε ο Σάρτρ πού περιέγραφε τήν κουλτούρα ως «άδιακοπη άνταλλαγή πού όδηγει τά έθνη νά άνακαλύψουν, σέ άλλα έθνη, όσα είχαν και τά ίδια άνακαλύψει και στή συνέχεια τά άπερριψαν»;

Η Annie Cohen-Solal είναι καθηγήτρια ήμερικανικῶν σπουδῶν στό Πανεπιστήμιο τής Κάν και ίπτεύθυνος σεμιναρίου στήν EHESS.

